

NOT ONLY PAINTINGS... THE HISTORY OF RECOVERING A TABLE FROM THE ROYAL ŁAZIENKI PALACE

A playing card table from the Royal Łazienki Palace in Warsaw was found at an auction in Munich in April 2013. In spite of the lack of any photographic documentation, the origin of the table was indisputable, because of the presence of numerous ownership marks underneath the table top. The Ministry of Culture and National Heritage prepared and submitted a restitution application to Germany. It also hired a Berlin law office. After the rejection of the claim by the opposite side, a few months of correspondence ensued. Thorough legal analysis led to taking the case to court in Germany, which was the first time such a step had been taken. Finally, in the course of the lawsuit, a verdict was reached which was favourable for the Polish side. In accordance with the ruling, the Polish side was to cover the cost of restoring the table, which was documented by means of a photograph. The amount due was to be transferred by the Leopold Kronenberg Bank Foundation, in accordance with the letter of intent between the Ministry of Culture and National Heritage and the Foundation and as part of their Recovery of Polish Art programme. The celebration of transferring the table to the Royal Łazienki collection took place on 6 May 2015.

Stoлик do gry w karty,
fot. Muzeum Łazienki
Królewskie, Andrzej
Kotlarski/Piotr Ceraficki

AGATA MODZOLEWSKA

NIE TYLKO OBRAZY...

HISTORIA ODZYSKANIA STOLIKA DO GRY W KARTY POCHODZĄCEGO Z ŁAZIENEK KRÓLEWSKICH

Kwiecień 2013 r. Monachijski dom aukcyjny Hermann Historica specjalizujący się w handlu zabytkowymi militariami publikuje katalog 66. aukcji, w którym znajduje się oferowany za kwotę wywoławczą 35 000 euro *Stół do gry Cara Aleksandra II* z Łazienek Królewskich. Informacja ta szybko zostaje zauważona przez polskich antykwariuszy i poszukiwaczy poloników. O me-

blu wiedzą już także pracownicy Ministerstwa Kultury, którzy otrzymali z domu aukcyjnego zapowiadającą majową aukcję ulotkę, przedstawiającą najcenniejsze eksponaty. Nie pozostało nic innego, jak zrobić wszystko, aby stół wrócił do Polski.

Pochodzenie mebla, mimo braku jakiegokolwiek dokumentacji fotograficznej, nie budziło najmniejszych wątpliwości, gdyż na spodzie blatu znajdowały się liczne znaki własnościowe. Sytuacja taka zdarza się niezwykle rzadko, bowiem w większości przypadków próbuje się zatrzeć znaki, aby uniemożliwić identyfikację właściciela. Wyjątkowość sytuacji polegała także na tym, że dzięki ich rozszyfrowaniu udało się poznać historię

mebla niezapisaną w żadnych dostępnych dzisiaj dokumentach. Było to możliwe dzięki pomocy specjalistów z Zamku Królewskiego, Muzeum Narodowego w Warszawie i Muzeum w Łazienkach, przede wszystkim Maciejowi Choynowskiemu, Stefanowi Mieszekiewiczowi i Andrzejowi Stodze.

ODCZYTANIE ZNAKÓW

Najstarszy znak znajdujący się na rokokowym, inkrustowanym stoliku do kart, wchodzącym niegdyś w skład bogatej kolekcji mebli króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, to wypalone: „AI”, nanoszone przez Administrację Pałaców Carskich w Warszawie w czasie panowania cara Aleksandra I (1815–1825). Na większości znaków datowanych na lata 1817–1825 w otoku występuje także napis: „ŁAZIENKI KRÓLEWSKIE”, jednak tutaj go nie ma. Zatem pierwotnie stół nie znajdował się w Łazienkach, lecz stanowił wyposażenie Zamku Królewskiego w Warszawie. Nie wiadomo dokładnie, kiedy został przeniesiony do Łazienek Królewskich, nastąpiło to zapewne nie wcześniej niż w roku 1836. Z tego okresu pochodzi pierwszy numer inwentarzowy, który widnieje na meblu, malowany odręcznie tuszem, a następnie przekreślony czerwoną farbą: „I.No 58”. Przymiślnie późniejszy od niego jest numer inwentarzowy: „No 1741”, malowany przez szablon czarną farbą, również przekreślony na czerwono. W latach 1855–1881, podczas panowania Aleksandra II, administracja carska znakowała meble, wypalając stempel: „AI” pod koroną, a potem także, na mocy rozporządzenia z maja 1869 r., zamieszczając cyrylicą w owalnym otoku napis: „ВАР. ИМПЕР. ДВОРЦЫ” (skrót od: Warszawskie Pałace Cesarskie). Z tego samego okresu pochodzi wydłużona drukowana nalepka papierowa: „Лазейков: Двер:” ze stemplem tuszem: „AI” pod koroną oraz wpis atramentem: „C(?) No 63”. Nalepki takie wskazywały lokalizację sprzętów w konkretnych budynkach, a nawet pomieszczeniach, różniąc się od siebie tylko napisami odnoszącymi się do danego miejsca.

W czasie I wojny światowej całe wyposażenie Łazienek, w tym najprawdopodobniej także stół do gry w karty, zostało wywiezione przez Rosjan do Moskwy. Grabież tę odnotowano w kilku kolejnych numerach „Dziennika Polskiego” w 1915 r. W nr. 226 pisano: „Część wywieziono w październiku zeszłego roku, resztę w lipcu r.b. Wywieziono wszystko, wszystko, cokolwiek się wywieźć dało. Czteryście skrzyń wywieziono z Łazienek do Moskwy. Zabrano wszystkie obrazy (prócz dwóch, których się nie dało wyjąć z supraportów), wszystkie rzeźby

Stół w ofercie domu aukcyjnego Hermann Historica, źródło: ulotka informacyjna dotycząca aukcji

Pierwszy chronologicznie znak – wypalony: „AI” z czasów panowania cara Aleksandra I oraz wypalony stempel „AI” pod koroną i napisem cyrylicą w owalnym otoku: „ВАР. ИМПЕР. ДВОРЦЫ” stosowany podczas panowania Aleksandra II, źródło: katalog internetowy Hermann Historica

Pierwszy numer inwentarzowy malowany odręcznie tuszem, a następnie przekreślony czerwoną farbą oraz wypalona w okresie międzywojennym litera „P” oznaczająca Pałac na Wyspie, źródło: katalog internetowy Hermann Historica

XIX-wieczny numer inwentarzowy malowany przez szablon czarną farbą, przekreślony na czerwono, źródło: katalog internetowy Hermann Historica

Oznaczenia z okresu międzywojennego – wypalony stempel: „L.K.” w prostokątnej ramce i naniesiony czerwoną farbą przez szablon znak „P-I-S-18”, źródło: katalog internetowy Hermann Historica

(prócz jednego marmuru), wszystkie meble, wszystkie wazy, kandelabry, żyrandole, dywany, zabrano nawet brązowe okucia z drzwi i kominków. Zostały tylko ściany, zostały ozdoby architektoniczne, malowidła ściennie i rzeźby wpuszczane w ściany, których wyjąć nie było można”. Jednak na mocy podpisanego między Polską, Rosją a Ukrainą traktatu pokojowego w Rydze 18 marca 1921 r., rewindykowano mienie wywiezione wcześniej z kraju. Od grudnia 1921 do maja 1922 r. przywieziono 10 transportów dzieł sztuki, przede wszystkim wyposażenie Zamku

obiekt w dobrej wierze, w związku z tym przeniesienie własności możliwe jest tylko za zapłatą ceny wywoławczej. Taka postawa przyczyniła się do poszukiwania innych sposobów rozwiązania sprawy. Po dogłębnej analizie prawnej oraz rozpatrzeniu kilku wariantów i związanego z nimi ryzyka, podjęto decyzję o wytoczeniu procesu przez sądem w Niemczech. Było to możliwe, gdyż obiekt nadal znajdował się w Monachium, pomimo tego, że posiadacz jest obywatelem Austrii. W tym czasie Ministerstwo Spraw Zagranicznych poinformowało MKiDN o swoich ustaleniach dotyczących wcześniejszych losów stolika. Mebel został nabyty w 1999 r. od parafii w Bad Ischl za 1000 ówczesnych szylingów austriackich, był jednak znacznie uszkodzony. Ostatecznie w toku procesu udało się zawrzeć korzystną dla strony polskiej ugodę. Zgodnie z nią zobowiązano się pokryć jedynie koszty konserwacji stolika poniesione przez stronę przeciwną, a udowodnione przed sądem na podstawie fotografii. Kwotę zdecydowała się przekazać Fundacja Bankowa im. Leopolda Kronenberga, zgodnie z podpisanym w 2012 r. przez fundację i MKiDN listem intencyjnym, realizując cele programu „Odzyskiwanie dzieł sztuki”. 6 maja 2015 r. odbyło się uroczyste przekazanie stołu do zbiorów Łazienek Królewskich.

Sprawa ta unaocznia jeszcze jedną niezmiernie ważną kwestię. Nawet przy braku odpowiedniej dokumentacji, dysponując jedynie spisem inwentarzowym z 1937 r. i spisami mebli zabranych z Pałacu na Wyspie przez władze niemieckie na umeblowanie apartamentów przy ul. Chopina 13, dzięki umiejętności czytania i rozpoznawania znaków własnościowych można odkryć czasem niezwykle losy dzieł sztuki.

BIBLIOGRAFIA

Maciej Chojnowski, *Straty w zbiorach Łazienek Królewskich cz. II – meble*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 1998, nr 5, s. 28–30
 Wanda Wojtyńska, *Działalność Państwowych Zbiorów Sztuki*, „Kronika Zamkowa” 2005, nr 49–50, s. 193
 Stefan Mielezkiwicz, *Opinia dotycząca znaków własnościowych*, 2013, mps DDK

AGATA MODZOLEWSKA

Absolwentka Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. Od 2010 r. związana z Departamentem Dziedzictwa Kulturowego w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Od 2013 r. Starszy Specjalista w Wydziale ds. Strat Wojennych, zajmuje się przede wszystkim administrowaniem bazy strat wojennych oraz przygotowaniem wniosków restytucyjnych.

Rozłożony stoлик do gry w karty,
 fot. Muzeum Łazienki Królewskie,
 Andrzej Kotlarski/Piotr Ceraficki